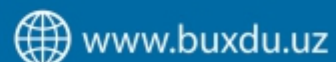
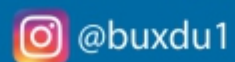
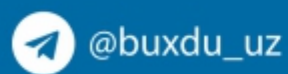
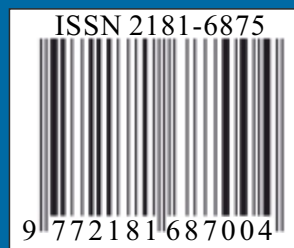

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

5/2023

5/2023

Khabibova M.N.	Jeyms Joysning adabiy uslubi va asarlaridagi epistolyar texnika	239
Mashrapova G.A.	Hayotiy-maishiy ertaklarda safar motivi: semantikasi va poetik vazifalari	245
Muxidillayev F.F.	Erkin Vohidov she'rlarida ritorik so'roq gaplarning lingvopoetik talqini	250
Qudratova M. Sh.	Асқар Маҳкам шеърлятида мавзу ранг-баранглиги	254
Saidova N.A.	Joan Rouling ijodida ingliz bolalar fentezi janri taraqqiyoti	259
Shamsiddinova S.B.	Ajdaho kultining genezisi va uning "Gilgamish" eposida tutgan o'rni	263
Saidova N.M.	Rahim Vohidovning "Navoiy va ilohiyot" tadqiqotida germeneytik yondashuvning ustuvorligi	268
MATNSHUNOSLIK VA ADABIY MANBASHUNOSLIK *** TEXTOTOLOGY AND LITERARY SOURCE STUDY *** ТЕКСТОЛОГИЯ И ЛИТЕРАТУРНОЕ ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ		
Eshonqulov H.P., Hamidov A.H.	Muallif tahririda ayrim baytlarning tushirilishi	276
"NAVOIY GULSHANI"		
Bekova N.J., Saidova M.Y.	"Qoshi mehrobida vaslin istab aylarmen duo..."	280
FALSAFA, HUQUQ VA SIYOSATSHUNOSLIK *** PHILOSOPHY, LAW AND POLITICAL SCIENCES *** ФИЛОСОФИЯ, ПРАВО И ПОЛИТОЛОГИЯ		
Кахарова М.	Analysis of social and spiritual research conducted on middle ages in Kazakhstan	283
PEDAGOGICS		
Bakhromova A.A.	Methods of teaching physics using various pedagogical technologies	288
Nurolliyev N.Sh.	Using modern methods in teaching physics in technical fields	297
Salixova N.N.	Madaniyatlararo muloqotda ingliz tilini o'qitishning kommunikativ kompetensiyalari	302
TARIX *** ИСТОРИЯ *** HISTORY		
Ergashov Z.B.	Qoraxoniylar davlatining davlat boshqaruv tizimi va madaniyati	308
Pulatova M.T.	"Buyuk Temurlang" asarining yozilishiga asos bo'lgan buyuk sarkarda Amir Temur shaxsi XVI asr tarixchilari talqinida	312
CONGRATULATION *** QUTLOV *** ПОЗДРАВЛЕНИЕ		
Хамидов Обиджон Хафизович	Бухоро замонавий иқтисодиёт илмий мактабининг асосчиси Наврўз-Зода Бахтиёр Негматович 70 ёшда	321

MADANIYATLARARO MULOQOTDA INGLIZ TILINI O'QITISHNING
KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARI

Salixova Nodira Nurillayevna,

Buxoro davlat universiteti

Tarjimashunoslik va lingvodidaktika kafedrasida katta o'qituvchisi

n.n.salixova@buxdu.uz

Annotatsiya: Til o'qitish murakkab jarayon hisoblanib, ijtimoiy-kognitiv va kommunikativ xususiyatga ega. Til o'rganishdagi kompetensiya va samaradorlikka qaratilgan nazariyalar kommunikativ tilni o'rgatishning asosini yaratadi. Bunda til o'rgatish uchun turli o'yinlardan samarali foydalanish ham maqsadga muvofiq sanaladi. O'yinlar o'zining o'yin vazifasidan o'qitish, o'rganish vazifasiga ko'chadi va ular xilma-xil bo'lib yo'naltirilgan maqsad ham turlichadir.

Kalit so'zlar: madaniyatlararo muloqot, ta'lim, kommunikatsiya, ta'lim maqsadi, ta'lim jarayoni, nutq, o'qitish.

КОММУНИКАТИВНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО
ЯЗЫКА В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Аннотация: Обучение языку представляет собой сложный процесс и имеет социально-познавательную и коммуникативную природу. Теории, ориентированные на компетентность и эффективность в изучении языка, составляют основу коммуникативного обучения языку. Эффективное использование различных игр для обучения языку считается целесообразным. Игры переходят от роли игры к роли обучения и обучения, и у них разные цели.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, обучение, мотивация, учебная цель, учебный процесс, речь, преподавание.

COMMUNICATIVE COMPETENCES OF TEACHING ENGLISH IN INTERCULTURAL
COMMUNICATION

Abstract: Language teaching is a complex process and has a social-cognitive and communicative nature. Theories focused on competence and efficiency in language learning form the basis of communicative language teaching. Effective use of various games for language teaching is considered appropriate. Games move from their role of play to the role of teaching and learning, and they have different goals.

Key words: intercultural communication, education, motivation, educational goal, educational process, speech, teaching.

Kirish. Til o'rgatish dastlab kognitiv masala hisoblangan, asosan yodlash bilan bog'liq. Keyinchalik u ijtimoiy-kognitiv xususiyatga ega deb o'ylangan: tilni ijtimoiy o'zaro ta'sir jarayoni orqali o'rganish mumkin. Biroq, bugungi kunda har qanday tilni o'rgatishning asosiy usuli bu kommunikativ tilni o'qitishdir.

Aynan 1960-yillarda Noami Xomskiyning til o'rganishdagi kompetensiya va samaradorlikka qaratilgan nazariyalari kommunikativ tilni o'rgatishning asosini yaratdi, ammo CLT uchun kontseptual asos 1970-yillarda til funksiyalari qanday ifodalanishini o'rgangan tilshunoslar Maykl Xollidey tomonidan qo'yilgan, grammatika orqali va Xomskiyning tor lingvistik kompetensiyasi o'rniga kengroq kommunikativ kompetensiya g'oyasini kiritgan Dell Hymesdir. 1970-yillar va 1980-yillarning boshlarida CLT ning yuksalishi qisman til o'rgatishning an'anaviy usullari bilan muvaffaqiyatga erisha olmaganiga va qisman til o'rganishga bo'lgan talabning ortishiga javob bo'ldi. Yevropada yevropa Ittifoqining iqtisodiy salafi bo'lgan Yevropa umumiy bozorining paydo bo'lishi Yevropada migratsiyaga va ish yoki shaxsiy sabablarga ko'ra chet tilini o'rganishga muhtoj bo'lgan odamlar sonining ko'payishiga olib keldi. Shu bilan birga, ko'proq bolalarga maktabda chet tillarini o'rganish imkoniyati berildi, chunki o'quv dasturlarini kengaytirish va modernizatsiya qilishning umumiy tendentsiyasining bir qismi sifatida dunyo bo'ylab tillarni taklif etuvchi o'rta maktablar soni ko'paydi, chet tillarini o'rganish endi elita akademiyalari bilan cheklanmaydi.

Britaniyada tanlab olingan sanoqli gimnaziyalarga emas, balki barcha bolalarga chet tillarida o'qitishni taklif qiladigan umumta'lim maktablarining joriy etilishi til o'rganishga bo'lgan talabni sezilarli darajada oshirdi.

Ushbu talab tilni o'rganish usuli sifatida jumladan keyin gaplarni to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilishni o'z ichiga olgan grammatik tarjima kabi an'anaviy usullar bilan kurashayotgan ko'plab o'quvchilarni qamrab oldi. Ushbu usullar talabalar maqsadli tilni o'zlashtirishni maqsad qilgan va tilni real hayotda qo'llashni kutishdan oldin yillar davomida o'qishga tayyor edilar. Biroq, bu taxminlarga ish bilan band bo'lgan katta yoshli o'quvchilar va akademik qobiliyatlari past bo'lgan va shuning uchun tilni ishlatishdan oldin o'rganishga yillar bag'ishlay olmagan maktab o'quvchilari tomonidan e'tiroz bildirildi. O'qituvchilar bu talabalarni rag'batlantirish uchun darhol mukofotga ega bo'lgan yondashuv zarurligini tushunishdi va ular CLT dan foydalanishni boshladilar, bu kommunikativ qobiliyatni ta'kidlaydi va yaxshi natijalar beradi.

Bundan tashqari, ta'limdagi progressivizm tendensiyasi o'qituvchilarga o'z usullarini o'zgartirish uchun qo'shimcha bosim o'tkazdi. Progressivizm faol o'rganish passiv o'rganishdan ko'ra samaraliroq deb hisoblaydi. Bu g'oya kuchayib borgani sari, maktablarda o'quvchilar faolroq ishtirok etadigan usullardan foydalanishga umumiy siljish bo'ldi, masalan, guruhda ishlash. Chet tilidagi ta'lim bu tendensiyadan istisno emas edi va o'qituvchilar fikrlashdagi o'zgarishlarni yaxshiroq o'zida mujassamlashtirgan CLT kabi yangi usullarni topishga intilishdi.

Asosiy qism. Kommunikativ tilni o'qitishning rivojlanishi yangi akademik g'oyalar bilan mustahkamlandi. Kommunikativ til o'rgatish o'sishidan oldin til o'rgatishning asosiy usuli vaziyatli til o'rgatish bo'lib, bu usul ancha klinik xarakterga ega bo'lib, bevosita muloqotga kamroq tayanadi. Britaniyada amaliy tilshunoslar, qisman Xomskiyning til tabiati haqidagi fikrlariga javoban, vaziyatli tilni o'rgatish samaradorligiga shubha qila boshladilar. Xomskiy shuni ko'rsatdiki, o'sha paytda keng tarqalgan tilning strukturaviy nazariyalari haqiqiy muloqotda mavjud bo'lgan xilma-xillikni tushuntirib bera olmaydi. Bundan tashqari, Kristofer Kandlin va Genri Uiddouson kabi amaliy tilshunoslar til o'rganishning hozirgi modeli sinflarda samarasiz ekanligini kuzatishgan. Ular talabalarda til tuzilmalarini o'zlashtirishdan tashqari, kommunikativ ko'nikma va funksional kompetensiyani rivojlantirish zarurligini ko'rdilar.

1966-yilda tilshunos va antropolog Dell Xayms kommunikativ kompetensiya tushunchasini ishlab chiqdi, bu esa tilni "bilish" nimani anglatishini qayta belgilab berdi. Tilning strukturaviy elementlarini o'zlashtirgan ma'ruzachilardan tashqari, ular turli xil nutq sohalari ushbu tarkibiy elementlardan to'g'ri foydalana olishlari kerak. Buni Xaymsning quyidagi so'zlari bilan aniq ifodalash mumkin: "Foydalanish qoidalari bor, ularsiz grammatika qoidalari foydasiz bo'ladi". Kommunikativ kompetensiya g'oyasi Xomskiyning ideal ona tilida so'zlashuvchining lingvistik kompetensiyasi haqidagi kontseptsiyasidan kelib chiqqan. Hymes kommunikativ kompetensiyaning aniq formulasini yaratmagan, ammo keyingi mualliflar, xususan, Maykl Kanale bu kontseptsiyani til o'qitish bilan bog'lagan. Canale va Swain (1980) kommunikativ kompetensiyani uchta komponent bo'yicha aniqladilar: grammatik kompetensiya, sotsiolingvistik kompetensiya va strategik kompetensiya. Canale (1983) birlashish va uyg'unlik tushunchalarini o'z ichiga olgan nutq kompetensiyasini qo'shish orqali modelni takomillashtirdi.

Kommunikativ tillarni o'qitish tarixidagi ta'sirchan rivojlanish Yevropa Kengashining yangi til dasturlarini yaratish bo'yicha ishi bo'ldi. Kommunikativ tilni o'rgatish situatsion tilni o'qitishni yetakchi tilshunoslar tomonidan samarali almashtirganida, Yevropa Kengashi yangi uslubning o'sishini yana bir bor kuchaytirishga harakat qildi, bu esa Yevropa Kengashining yangi til o'quv dasturini yaratishiga olib keldi. Ta'lim Yevropa Kengashining ustuvor yo'nalishi bo'lib, u yevropalik muhojirlarning ehtiyojlarini qondiradigan o'quv dasturini taqdim etishni maqsad qilgan. Kursni ishlab chiqishda foydalanilgan tadqiqotlar orasida ingliz tilshunosi D. A. Uilkins tilni an'anaviy grammatika va lug'at toifalari emas, balki "tushunchalar" va "funksiyalar" yordamida aniqlagan. Yangi dastur tilni grammatika va sintaksis bilan adekvat tushuntirib bo'lmaydi, balki real o'zaro ta'sirga tayanadi, degan fikrni mustahkamladi.

1990-yillarning o'rtalarida Dogme 95 manifesti Dogme tilini o'rgatish orqali til o'qitishga ta'sir ko'rsatdi. Unda nashr etilgan materiallar kommunikativ yondashuvni bo'g'ib qo'yish taklif qilingan. Shunday qilib, til o'rgatishda Dogme yondashuvining maqsadi muloqot o'rganish mexanizmi bo'lgan amaliy mavzular haqida haqiqiy suhbatlarga e'tibor qaratishdir. Dogme yondashuvining g'oyasi shundaki, muloqot tushuntirishga olib kelishi mumkin, bu esa keyingi o'rganishga olib keladi. Bu yondashuv situatsion til o'qitishning antitezidir, u matn orqali o'rganishga urg'u beradi va muloqotdan grammatikaga ustunlik beradi.

Baxman (1990) tomonidan kommunikativ kompetensiya tadqiqoti kompetensiyani ham grammatik, ham nutqiy (yoki matn) kompetensiyani o'z ichiga olgan "tashkiliy kompetensiya" va "pragmatik kompetensiya" ning keng sarlavhalariga ajratadi, bu ham sotsiolingvistik, ham "illokatsion" kompetensiyani o'z ichiga oladi. Strategik kompetensiya suhbatdoshlarning aloqa strategiyalaridan foydalanish qobiliyati bilan bog'liq.

CLT o'qituvchilari maqsadli tilda (TL) kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantiradigan talabalar uchun eng samarali bo'lishiga ishonganlari asosida sinfdagi mashg'ulotlarni tanlaydilar. Og'zaki faoliyat CLT o'qituvchilari orasida grammatik mashqlar yoki o'qish va yozish mashg'ulotlaridan farqli o'laroq mashhurdir, chunki ular faol suhbat va o'quvchilarning ijodiy, oldindan aytib bo'lmaydigan javoblarini o'z ichiga oladi. Faoliyatlar ular ishlatilayotgan til sinfi darajasiga qarab farqlanadi. Ular TLda hamkorlik, ravonlik va qulaylikni rivojlantirishga yordam beradi. Quyida sanab o'tilgan va tushuntirilgan oltita faoliyat odatda CLT sinflarida qo'llaniladi.

Rolli o'yin odatda juftlikda bajariladigan og'zaki faoliyat bo'lib, uning asosiy maqsadi muayyan sharoitda o'quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishdan iborat.

Misol:

1. O'qituvchi sahnani qo'yadi: suhbat qayerda ketmoqda? (Masalan, kafeda, parkda va hokazo.)
2. O'qituvchi o'quvchilar suhbatining maqsadini belgilaydi. (Masalan, ma'ruzachi yo'l-yo'riq so'rayapti, ma'ruzachi qahva buyurtma qilmoqda, ma'ruzachi yaqinda ko'rgan filmi haqida gapiryapti va hokazo.)
3. Talabalar belgilangan vaqt davomida juft bo'lib suhbatlashadilar.

Ushbu faoliyat talabalarga past bosimli vaziyatda TLda muloqot qilish ko'nikmalarini oshirish imkoniyatini beradi. Aksariyat o'quvchilar butun sinf oldida emas, balki juft bo'lib gapirishni qulayroq qilishadi.

O'qituvchi suhbat va nutq o'rtasidagi farqni bilishi kerak. Talabalar ushbu mashg'ulotni bajarishda bir xil so'zlarni qayta-qayta ishlatishlari va aslida ijodiy suhbat o'tkazmasliklari mumkin. Agar o'qituvchilar o'quvchilar qanday suhbatlar o'tkazishlarini tartibga solmasalar, unda talabalar o'zlarining muloqot qobiliyatlarini chinakam rivojlantirmasliklari mumkin.

Suhbat - bu juftlikda amalga oshiriladigan og'zaki mashg'ulot bo'lib, uning asosiy maqsadi TDda o'quvchilarning o'zaro munosabatlarini rivojlantirishdir.

Misol:

1. O'qituvchi har bir o'quvchiga sherigiga so'rash uchun bir xil savollarni beradi.
2. Talabalar navbatma-navbat savol-javob berishadi.

Ushbu faoliyat yuqori darajada tuzilganligi sababli o'qituvchiga talabalarining javoblarini diqqat bilan kuzatish imkonini beradi. U grammatika yoki lug'atning o'ziga xos jihati bo'yicha zonlashi mumkin, shu bilan birga birinchi navbatda kommunikativ faoliyat bo'lib, talabalarga kommunikativ foyda keltiradi.

Bu, birinchi navbatda, til sinflarining quyi darajalarida qo'llanilishi kerak bo'lgan faoliyatdir, chunki u quyi darajadagi ma'ruzachilar uchun eng foydali bo'ladi. Yuqori darajadagi ma'ruzachilar TLda oldindan aytib bo'lmaydigan suhbatlar o'tkazishi kerak, bu yerda na savollar, na javoblar skript yoki kutilmaydi. Agar bu faoliyat yuqori darajadagi ma'ruzachilar bilan qo'llanilsa, unchalik ko'p foyda bo'lmaydi.

Guruh ishi - bu hamkorlikdagi faoliyat bo'lib, uning maqsadi kattaroq guruh sharoitida TLda muloqotni rivojlantirishdir.

Misol:

1. Talabalarga olti kishidan ko'p bo'lmagan guruh ajratiladi.
2. Guruh ichida talabalarga ma'lum bir rol beriladi. (Masalan, A a'zosi, B a'zosi va boshqalar)
3. O'qituvchi har bir guruhga bir xil topshiriqni bajaradi.
4. Guruhning har bir a'zosi o'ziga yuklangan vazifani bajarish uchun belgilangan vaqtni oladi.
5. Guruh a'zolari topilgan ma'lumotlarni bir-birlari bilan muhokama qiladilar va topshiriqni bajarish uchun barchasini birlashtiradilar.

Talabalar til darslarida o'zlarini haddan tashqari ko'tarishlari mumkin, ammo bu faoliyat bu tuyg'uni olib tashlashi mumkin. Talabalardan faqat bitta ma'lumotga e'tibor qaratish so'raladi, bu ularning ushbu ma'lumotni tushunishini oshiradi. Yaxshiroq tushunish guruhning qolgan a'zolari bilan yaxshi muloqotga olib keladi, bu esa talabalarining TLda kommunikativ qobiliyatlarini yaxshilaydi.

O'qituvchilar har bir talabaning guruh harakatlariga teng hissa qo'shayotganini kuzatishi kerak. Talabalar teng hissa qo'shishlari va faoliyatdan teng foyda olishlari uchun mashg'ulotni yaxshi loyihalash uchun yaxshi o'qituvchi kerak.

Axborot bo'shlig'i - bu hamkorlikdagi faoliyat bo'lib, uning maqsadi talabalar uchun ilgari noma'lum bo'lgan ma'lumotlarni TLda samarali olishdir.

Misol:

1. Sinf juftlashgan. Har bir juftlikdagi bir sherik A hamkor, ikkinchisi esa B hamkor.
2. A hamkori bo'lgan barcha talabalarga vaqt jadvali yozilgan varaq beriladi. Jadval yarim yo'lda to'ldirilgan, lekin ba'zi qutilar bo'sh.

3. B hamkori bo'lgan barcha talabalarga vaqt jadvali yozilgan varaq beriladi. A hamkorining ish jadvalidagi bo'sh bo'lgan katakchalar B hamkorida to'ldiriladi. B hamkorining ish jadvalida ham bo'sh qutilar mavjud, ammo ular A hamkorida to'ldirilgan.

4. Hamkorlar o'zlari etishmayotgan ma'lumotlarni bir-birlaridan so'rash va bir-birlarining vaqt jadvallarini to'ldirish uchun birgalikda ishlashi kerak.

Axborot bo'shlig'i faoliyatini yakunlash talabalarining TLdagi noma'lum ma'lumotlar haqida muloqot qilish qobiliyatini yaxshilaydi. Bu qobiliyatlar to'g'ridan-to'g'ri ko'plab haqiqiy dunyo suhbatlarida qo'llaniladi, bu yerda maqsad yangi ma'lumotni topish yoki shunchaki ma'lumot almashishdir.

O'qituvchilar o'z talabalari ushbu faoliyat uchun samarali muloqot qilishga tayyor bo'lishlari kerakligini e'tibordan chetda qoldirmasliklari kerak. Ular ma'lum lug'at so'zlarini, grammatikaning ma'lum tuzilmalarini va hokazolarni bilishlari kerak. Agar o'quvchilar topshirilgan vazifaga yaxshi tayyorlanmagan bo'lsa, ular samarali muloqot qila olmaydi.

Fikr almashish - mazmunga asoslangan faoliyat bo'lib, uning maqsadi o'quvchilarning suhbatlashish ko'nikmalarini jalb qilish, shu bilan birga ular qiziqtirgan narsa haqida gapirishdir.

Misol:

1. O'qituvchi mavzu bilan tanishtiradi va o'quvchilardan shu mavzu bo'yicha o'z fikrlarini bildirishni so'raydi. (Masalan, tanishish, maktabda kiyinish qoidalari, global isish)

2. O'quvchilar juftlik yoki kichik guruhlarda suhbatlashadilar, mavzu bo'yicha o'z fikrlarini muhokama qiladilar.

Fikr almashish ko'proq introvert talabalarni ochish va o'z fikrlari bilan bo'lishish uchun ajoyib usuldir. Agar talaba biror mavzu bo'yicha kuchli fikrga ega bo'lsa, u o'z fikrlarini bildiradi va baham ko'radi.

Hurmat bu faoliyatning kalitidir. Agar talaba o'z fikrini o'qituvchi yoki tengdoshlari tomonidan hurmat qilinishini his qilmasa, u holda ular o'zlarini erkin baham ko'rishmaydi va ular ushbu faoliyatdan kommunikativ foyda olmaydilar.

Chiqindilarni ovi

Chiqindilarni ovi - bu o'quvchilar o'rtasidagi ochiq muloqotga yordam beradigan aralash faoliyat.

Misol:

1. O'qituvchi talabalarga ko'rsatmalar yozilgan varaq beradi. (Masalan, siz bilan bir xil oyda tug'ilgan kuningiz bo'lgan odamni toping.)

2. Talabalar sinfni aylanib, bir-birlari haqida savollar berib, javob berishadi.

3. Talabalar axlatchi ovini yakunlash uchun barcha kerakli javoblarni topmoqchi.

Ushbu faoliyatni amalga oshirishda talabalar hali ham past bosimli vaziyatda va bir vaqtning o'zida faqat bitta odam bilan gaplashganda, bir nechta sinfdoshlari bilan gaplashish imkoniyatiga ega. Bir-birlari haqida ko'proq ma'lumotga ega bo'lgach va o'zlari haqida baham ko'rgandan so'ng, talabalar boshqa kommunikativ mashg'ulotlar davomida suhbatlashish va baham ko'rishda o'zlarini qulay his qilishadi.

Bu faoliyat boshqa ba'zilar kabi tuzilgan emasligi sababli, o'qituvchilar uchun tuzilmani qo'shish muhimdir. Agar o'quvchilar suhbatida ma'lum lug'atdan foydalanish kerak bo'lsa yoki mashg'ulotni yakunlash uchun ma'lum bir grammatika kerak bo'lsa, o'qituvchilar buni axlat oviga kiritishlari kerak.

CLT til o'rgatish sohasida juda ta'sirli bo'lsa-da, u hamma tomonidan qabul qilinmagan va jiddiy tanqidga uchragan.

Maykl Swan CLTni tanqid qilishda CLT bilan nazariy va amaliy muammolarni hal qiladi. Uning ta'kidlashicha, CLT umuman birlashtirilgan mavzu emas, balki nazariy tushunchalar (tilshunoslar tomonidan) va amaliy tushunchalar (til o'qituvchilari tomonidan) juda farq qiladigan mavzudir. CLT nazariyasini tanqid qilish, u kichik ma'lumotlar keltirgan holda CLT ning foydaliligi haqida keng da'volarni bildiradi, u juda ko'p chalkash lug'atdan foydalanadi va asosan tilga xos bo'lmagan bilimlarni (masalan, bilimdon qilish qobiliyatini) o'z ichiga oladi) tilga xos bo'lishi. Swan ushbu nazariy masalalar CLT texnikasini qo'llashda chalkashliklarga olib kelishini taklif qiladi.

CLT texnikasini qo'llashda chalkashliklar sinfda aniq ko'rinadigan joylarda. Swanning ta'kidlashicha, CLT texnikasi ko'pincha tilning "funksiyasi" ni (til bilimi bilan nima qilish mumkin) tilning "tuzilmasi" (tilning grammatik tizimlari) dan ustun qo'yishni taklif qiladi. Ushbu ustuvorlik o'quvchilarni maqsadli tilning rasmiy jihatlari haqidagi bilimlarida jiddiy kamchiliklarga olib kelishi mumkin. Swan shuningdek, CLT texnikasida talaba allaqachon bilishi mumkin bo'lgan tillar qadrlanmaydi yoki o'qitish usullarida qo'llanilmaydi.

Sinfda o'qitishda CLT texnikasining keyingi tanqidini Elaine Ridge bilan bog'lash mumkin. Uning CLTni tanqid qilishlaridan biri shundaki, u "kommunikativ kompetentsiya" ta'rifi bo'yicha umumiy konsensus mavjudligini noto'g'ri anglatadi, bu CLT yordam beradi deb da'vo qiladi. Bunday kelishuv

mavjud emasligi sababli, talabalar tildan to'liq yoki hatto yetarli darajada foydalana olmagan holda "kommunikativ kompetentsiya" ga ega bo'lishlari mumkin. Shaxslarning tilni yaxshi bilishi, albatta, ular ushbu tildan to'liq foydalanishlari mumkin emas, bu esa bu til bilan shaxsning imkoniyatlarini cheklashi mumkin, ayniqsa bu til yo'qolib borayotgan til bo'lsa. Bu tanqid asosan CLT ko'pincha maqtovg'a sazovor bo'lishi va mashhur bo'lishi bilan bog'liq, ammo bu til o'rgatishning eng yaxshi usuli bo'lishi shart emas.

Ridj shuningdek, CLT o'qituvchilarining o'ziga xos bo'lmagan talablariga ega ekanligini ta'kidlaydi, chunki CLT nima ekanligining to'liq standart ta'rifi yo'q, bu ayniqsa grammatikani o'rgatish uchun to'g'ri keladi, ko'rib chiqilayotgan tilning standartlashtirilgan versiyasini tartibga soluvchi rasmiy qoidalar. CLTning ba'zi tanqidchilari bu usul grammatikani o'rgatishga yetarlicha e'tibor bermasligini va buning o'rniga o'quvchilarga grammatik jihatdan noto'g'ri bo'lishiga qaramay, suhbatdosh ulardan qandaydir ma'no olishi mumkin bo'lsa, gaplarni tuzishga imkon beradi, deb ta'kidlaydilar.

Xulosa. Stiven Baxning CLTni tanqid qilishi uni amalga oshirish konteksti bilan bog'liq. Baxning ta'kidlashicha, ko'plab tadqiqotchilar CLT texnikasidan foydalanishni zamonaviylik bilan bog'lashadi va shuning uchun CLT texnikasining etishmasligi modernizmning etishmasligi sifatida. Shunday qilib, tadqiqotchilar CLT texnikasidan foydalana olmaydigan o'qituvchilar yoki maktab tizimlarini eskirgan deb hisoblashadi va ularning o'quvchilariga CLT texnikasi yo'qligiga qaramay, maqsadli tilni o'rganishni taklif qilishadi, go'yo CLT til o'rganishning yagona yo'li edi, uning texnikasini amalga oshira olmagan har bir kishi johildir va maqsadli tilni o'rgata olmaydi.

Ikkinchi va chet tili kabinetlarida madaniyatni o'rgatish barcha davrlar uchun eng muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Chunki madaniyat va til bir-biri bilan mustahkam aloqada. Til va madaniyat o'rtasidagi munosabatlarning mohiyatini tushunish boshqa tilni o'rganish jarayonida markaziy o'rinni egallaydi. Haqiqiy tildan foydalanishda faqat til shakllari ma'noni anglatmaydi. Madaniy kontekstda ma'no yaratadigan tildir. Til o'rganish sinflarida o'quvchilar tushunish va tushunish uchun har bir vaziyatda qanday muloqot qilish va nima deyishni o'rganishlari kerak. Shuningdek, o'qish darslarida dolzarb ahamiyatga ega bo'lgan mavzular bilan ishlash o'quvchilarga kerakli ma'lumotlarni olishga, ularni tahlil qilishga va og'zaki yoki yozma muloqotda foydalanishga yordam beradi. Ushbu dars rejasidan talabalar o'zlarining pragmatik, sotsiologik va kommunikativ kompetensiyalaridan foydalangan holda turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish uchun madaniy ong va madaniyat zarbasi haqida yetarli ma'lumotga ega bo'ladilar.

Mazkur ishning maqsadlari:

- o'qituvchilarga o'quvchilarni maqsadli tilda ko'proq haqiqiy materiallarni o'qishga undashni o'rgatish imkonini berish

- chet tilidagi muloqotda o'qishni o'rgatish sifatini oshirish;

- o'qituvchilarga o'qishni o'rgatishning samarali autentik usullarini taqdim etish;

- real hayot sharoitida muvaffaqiyatli kommunikatorlarni tayyorlash uchun dars rejasini tuzish;

Ushbu ishning maqsadi va vazifalari ingliz tilini chet tili sifatida o'qitishda autentik materiallardan foydalanishning nazariy asoslarini o'rganish va uning afzalliklari va kamchiliklari haqida xulosa chiqarishdir.

ADABIYOTLAR:

1. Jalolov, J., Makhkamova, G., Ashurov, Sh. *English Language Teaching Methodology*. – Tashkent, 2015.

2. David L. Azizov U. *Reconceptualizing language teaching: An in-service teacher education course in Uzbekistan*.

3. N. N. Salikhova. (2022). *Comparative Analysis of Interjections in the Contexts of Uzbek and English Languages*. *Eurasian Research Bulletin*, 7, 189–191. Retrieved from <https://geniusjournals.org/index.php/erb/article/view/1297>

4. Nurullayevna, S. N. (2021). *The techniques of explicit grammar instruction*. *Middle European Scientific Bulletin*, 12, 281-284.

5. Salixova, N. N. (2019). *Peculiar features of teaching reading*. *Theoretical & Applied Science*, (11), 705-708.

6. N. N. Salikhova. (2022). *Interjections in the Contexts of Uzbek and English Languages*. *Indonesian Journal of Innovation Studies*, 18. <https://doi.org/10.21070/ijins.v18i.641>

7. Baxtiyorovna, I. F. (2022). *Sources of Linguocultures and Linguoculturological Field*. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(6), 56-60. Retrieved from <https://cajipc.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/379>

8. Irgasheva, F. (2022). *Lingvokulturemalarning ifodalanish usullari va tarjima prinsiplari*. *Центр научных публикаций (buxdu.Uz)*, 23(23). *извлечено от* http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8102
9. Irgasheva, F. (2022). *Lingvokulturologiyaning tarixiy bosqichlari va ijtimoiy-madaniy o'ziga xosliklari*. *Центр научных публикаций (buxdu.Uz)*, 25(25). *извлечено от* http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8276
10. Irgasheva, F. (2022). *Uzluksiz ta'lim tizimida nemis tilini o'qitishning zamonaviy usullari*. *Центр научных публикаций (buxdu.Uz)*, 14(14). *извлечено от* http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/6782